

Malerisk mesterværk om Kristian Zahrtmann og datidens klapjagt på homoseksuelle mænd

Forfatter Rakel Haslund-Gjerrilds nyeste bog, *Adam i Paradis*, er indstillet til Nordisk Råds Litteraturpris. Foto: Amalie Klougart

Carina Wøhlk 19.03.2022

BØGER // ANMELDELSE – Rakel Haslund-Gjerrilds historiske roman om maleren Kristian Zahrtmann, *Adam i Paradis*, er smuk, velresearchet og rører ved “noget evigt aktuelt – nemlig forvaltningen af den menneskelige seksualitet og modstanden imod det liv, der afviger fra det heteronormative”, skriver Carina Wøhlk henrykt over værket.

Adam i Paradis

Forfatter: Rakel Haslund-Gjerrild

Forlaget Lindhardt og Ringhof, 2021

At læse bogen *Adam i Paradis* af Rakel Haslund-Gjerrild er som at boltre sig i sansemættede billeder. Hver eneste side er et lærred – spændt ud på et staffeli og dryppende af farver. Forfatteren når hele paletten rundt.

[Haslund-Gjerrild](#) (f. 1988) har tidligere udgivet to anmelderroste bøger, senest *Alle Himlens Fugle* (2020), men med denne tredje viser hun sig for alvor som en tindrende stjerne på den litterære himmel. *Adam i Paradis* har høstet flere priser herhjemme og er nu også nomineret til Nordisk Råds litteraturpris.

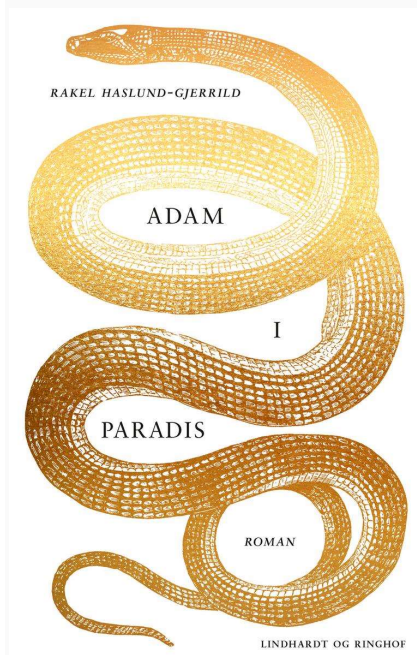
Exofiktiv roman

I den exofiktive roman retter Haslund-Gjerrild sin opmærksomhed mod en særlig historisk skikkelse, nemlig maleren Kristian Zahrtmann (1843-1917), som prægede flere generationer i dansk malerkunst herhjemme. Han og hans historie sættes – som et maleri – ind i en troværdig ramme.

Læseren møder hovedpersonen Zahrtmann, da han – 70 år gammel og på højdepunktet af sin karriere som billedkunstner – skal i gang med at male billedet af det første menneske i Edens Have. Året er 1913 og altså umiddelbart inden det uskyldstab, som første verdenskrig fører med sig. Zahrtmann giver maleriet titlen: ”Adam keder sig i Paradisets Have”. Eva er endnu ikke skabt. Den erotiske gnist er ikke tændt. Syndefaldet har ikke fundet sted. Og alligevel maler Zahrtmann med sin pensel og sine farveekspllosioner al længsel og libido ud.

[Ikke siden Dorrit Willumsens *Bang* om Herman Bang har denne anmelder læst så stilsikker og stjerneklar en historisk roman](#)

I årenes løb har Zahrtmann samlet et lille hof af kunstnere omkring sig – ikke mindst takket været lærergerningen på Kunstnernes Studieskole. Alt synes frodigt, men alligevel føler han, at hans blomstringstid er forbi, at han er afdanket og vissen: ”Jeg har altid været grim, og jeg er ikke blevet pænere med alderen, men jeg er uden tvivl blevet mere malerisk”.

Blikket på Adam i Paradis

Og netop malerisk er Haslund-Gjerrilds sprog. Skildringen af Zahrtmanns arbejde med den unavngivne nøgenmodel, der lægger velskabt krop til Adam, er stærkt billeddannende: ”Jeg ser ham som et net, et fletværk, en moderkage holdt op mod solen, en kropsformet forgrening af puls, der indgår i Paradisets lianlinjer og palmestreger”. Der er en drivende sanselighed i Haslund-Gjerrilds måde at skrive på, som kun kan få blodet til at skylle frem i kinderne.

Mest rystende er det at læse forfatteren Johannes V. Jensens kronik fra Politiken af 30. november 1906 – et horribelt udfald imod homoseksuelle mænd og deres ”skidne Kønsforrykthed”

For hvert ord, for hvert penselstrøg synker læseren dybere og dybere ned i passionen for kunsten – og for den mandlige anatomi. Den homoerotiske stemning udspringer af det kunstneriske blik. Og læseren forføres af den voyeuristiske fascination af det maskuline køn: ”Jeg lader øjet røre det hele. Det dunker og dunker i mine øjenfingre”.

Sædelighedsfejden

Fortællingen om Zahrtmann brydes af historiske dokumenter fra [Sædelighedsfejden](#), der prægede samfundsdebatten fra slutningen af det 19. århundrede til begyndelsen af det 20. århundrede. Dokumenterne vidner om det grundige researcharbejde, der ligger bag Haslund-Gjerrilds bog.

Rakel Haslund-Gjerrild har siden 11-12-års alderen vidst, at hun ville være forfatter. Foto: Lindhardt og Ringhof/Sofie Amalie Klougart

Men først og fremmest bærer de vidnesbyrd om de store menneskelige omkostninger, der var forbundet med datidens klapjagt på og krænkende forhør af hundredvis af homoseksuelle mænd. Mest rystende er det at læse forfatteren Johannes V. Jensens kronik fra Politiken af 30. november 1906 – et horribelt udfald imod homoseksuelle mænd og deres ”skidne Kønsforrykthed”.

Dokumenterne er trykt på gråt papir. Den musegrå farve står i skærende kontrast til det spraglede og sprudlende univers, som ellers åbenbarer sig kapitel for kapitel.

Maleren og mennesket

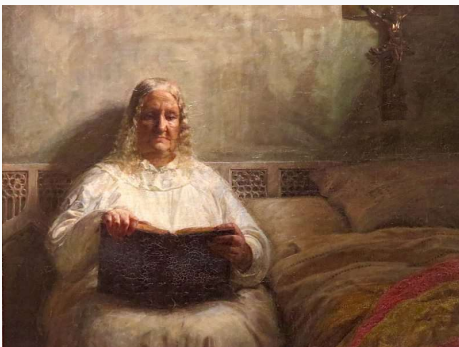
I det åndfulde miljø, der omgiver Zahrtmann, støder læseren på flere af den tids toneangivende intellektuelle – blandt andre Georg Brandes, Peter Nansen og Herman Bang. Sidstnævntes død giver anledning til en hjerteskrærende samtale imellem Zahrtmann og vennen Valdemar en sen aftenstund.

Talen falder på ”at gøre en ende på det hele”. Replikken er Valdemars. Og Zahrtmann kan ikke rigtigt finde ud af at møde skrøbeligheden i de ord, måske fordi han kender den alt for godt. Han viser Valdemar en kejtet omsorg og sætter ham på porten. Læseren forstår, at de suicidal tanker er forbundet med følelsen af at være anderledes.

Bogen fortjener alle de priser, den får – og en stor læserskare i tilgift

Bogen om Zahrtmann er en historisk roman. Og alligevel rører den ved noget evigt aktuelt – nemlig forvaltningen af den menneskelige seksualitet og modstanden imod det liv, der afviger fra det heteronormative.

Ingen ved med sikkerhed, om Zahrtmann var homoseksuel. Bogen antyder hans forelskelse i modellen Hjalmar – ”den smukkeste mand, verden nogensinde har set”. Gift blev Zahrtmann aldrig. Det bliver ved en gisning: Maleren fik mulighed for at udfolde sit talent. Men mennesket kom måske aldrig til at udleve sit inderste væsen?

Maleriet ”Leonora Christina i Maribo Kloster” fra 1882 er et af adskillige, som Zahrtmann malede af Leonora Christinas dramatiske liv. Han var optaget af hendes personlighed i mere end fire årtier. Foto: Wikimedia Commons

Et lille mesterværk

Adam i Paradis er et lille mesterværk. Ikke siden Dorrit Willumsens *Bang* om Herman Bang har denne anmelder læst så stilsikker og stjerneklar en historisk roman. Bogen fortjener alle de priser, den får – og en stor læserskare i tilgift.

Og så er den også en fryd for øjet. På dens smagfulde omslag snor en gylden slange sig besnærende om titlen. Allerede inden læseren åbner bogen, introduceres forestillingen om syndefaldet – med alle de seksuelle konnotationer, det måtte have.

Slangen snor sig, og tanken strejfer det æble, der skifter hænder i Paradiset. Måske et Guldborgæble som dem, Zahrtmann ser i sin egen have: ”Æblerne er spættede, oftest med korte højrøde striber på en bleggul baggrund – malet med urolige og grove penselstrøg, som en solnedgang i søvand”. Smukkere bliver det ikke ...

homoseksualitetsædelighedsfejden

Carina Wøhlk

Carina Wøhlk er uddannet som teolog fra Københavns Universitet i januar 1993. I oktober 1997 blev Carina Wøhlk ansat som sognepræst og funktionspræst ved Helligaandskirken i København. Siden september 2015 har hun fungeret som sog